

Kaitseväeteenistuse seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri

Käesoleva seaduseelnõu eesmärk on tagada Eesti kaitsevõime pikaajaline toimivus, säilitades Kaitseväe personali, juhtimispädevuse ja sõjalise kompetentsi jätkusuutlikkuse. Eelnõu lähtub põhimõttest, et riik hoiab oma inimesi kogu teenistuskarjääri vältel ega jäta toetuseta neid tegevväelasi ja veterane, kelle tervis on saanud kahjustada Eesti teenimisel.

Eelnõu § 1 punkt 1

Piirvanusest loobumine ei täitnud eesmärki, sest üle 60-aastane sõdur, nooremallohvitser või nooremohvitser on pigem erandiks. Ei olnud teada, et üheski riigis oleks tegevväelase piirvanusest täielikult loobutud.

2020. aasta 1. jaanuarist kehtima hakanud süsteemi kohaselt (nt tegevväelase piirvanus 65 eluaastat) saaks nt nooremohvitseri auastme ja ka ametikoha vanuseks olema 8-10 aastat, sama käiks ka vanem ja kõrgemate ohvitseride kohta. Auastme vanusest loobuda ei saa, sest auastmest ülendamist ei toimu, kuna n.ö ees olevad vanem- ja kõrgemad ohvitserid ei lahku tegevteenistusest. Kokkuvõttes jäävad vanaduspensioni eaga võrdsustatud tegevväelaste piirvanuse puhul ka reservüksused kvalifitseeritud juhtkonnata.

Eelnõu § 1 punkt 2

Eesti riigil on moraalne kohustus seista nende veteranide eest, kes on saanud Eesti riigi huvide kaitsel vaimse trauma. Põhimõte „kedagi ei jäeta maha“ peab kehtima ka pärast tegevteenistuse lõppu. Vaimsed traumad, sealhulgas Post-Traumatic Stress Disorder, võivad avalduda alles aastaid pärast teenistust ning traumast mõjutatud inimene ei ole riigiga võrdses positsioonis kogu töendamiskoormuse kandmisel. Riik, kes saadab inimese sõtta, peab võtma vastutuse ka nähtamatute haavade eest.

Lõige 1⁵ kõrvaldab termini „eriarst“ ebamäärasuse, mis võimaldaks Kaitseväel bürokraatlikel põhjustel tsiviilsektori arstide diagnoose mitte aktsepteerida. Ühtlasi viiakse töövõime hindamine sõltumatu institutsiooni ehk Eesti Töötukassa pädevusse. Sellega kõrvaldatakse süsteemne probleem, kus asutus hindab iseenda tegevuse või tegevusetuse tagajärjel tekkinud kahju ulatust.

Lõige 1⁶ lahendab tagasiulatuva jõu puudumise ning kompromisslepingutega seotud õigusliku vaakumi. Riik on varasemalt kasutanud kompromisslepinguid viisina vabaneda edasistest kohustustest vigastatud veterani ees, jättes inimesed sisuliselt ilma veteranistaatusest ja sellest tulenevatest õigustest. Käesolev säte taastab õiglust nende suhtes, kes on süsteemi varasemate puuduste tõttu juba kannatanud.

Eelnõu § 1 punkt 3

Käesoleva muudatusettepaneku eesmärk on taastada tegevväelaste teenistusmodeli toimivus, tagada Kaitseväe juhtimistasandite jätkusuutlikkus ning tugevdada Eesti kaitsevõimet olukorras, kus tegevteenistusest lahkumine on muutunud süsteemseks probleemiks.

Varasem otsus kaotada tegevväelaste pensionisüsteem ja sisuliselt loobuda toimivast teenistuskarjääri mudelist ei ole täitnud sellele seatud eesmärgi. Vastupidi – selle tagajärjel on tekkinud olukord, kus Kaitseväes on kriitiline puudus tegevteenistuses jätkavatest kogenud tegevväelastest ning puudujääk kasvab jätkuvalt. Kõige teravamalt puudutab see vanem- ja

kõrgemaid ohvitseri ehk tasandit, kus kujuneb strateegiline sõjaline juhtimine, institutsionaalne mälu ja sõjaline oskusteave.

Praktikas teeb suur osa tegevväelasi otsuse teenistusest lahkuda juba nooremohvitseri või allohvitseri staadiumis – vanuses, kus neil on veel võimalik omandada uus elukutse ja luua tsiviilkarjäär. See tähendab, et riik kaotab aastate jooksul välja õpetatud ja suurte kuludega kujundatud kompetentsi enne, kui selle tegelik väärtus riigikaitsele realiseerub.

Pensionisüsteemi kaotamise üheks põhjenduseks oli soov tagada erinevate pensioniskeemide võrdne kohtlemine. Selline käsitlus ei arvesta aga tegevväelase teenistuse olemuslikku eripära. Erinevalt enamikust teistest elukutsetest puudub tegevväelasel võimalus liikuda samas valdkonnas teise tööandja juurde. Sõjaline kompetents on kitsalt spetsiifiline ning seotud riigi kaitsevõimega. Sellest tulenevalt peab riik looma mehhanismid, mis võimaldavad hoida kriitilise sõjalise kompetentsi riigi teenistuses võimalikult kaua.

Lisaks võib tegevväelaste ebapiisav sotsiaalne kaitse kujutada endast julgeolekuriski. Teenistusest lahkunud kõrge kompetentsiga isikud omavad teadmisi riigikaitsest, planeerimisest ja võimearendusest, mille vastu võivad huvi tunda ka vaenulikud välisriigid või nendega seotud mõjutusstruktuurid. Riigi huvides on säilitada nende inimeste side Eesti riigikaitseüsteemiga ning tagada neile väärikas ja motiveeriv teenistumudel.

Pensionisüsteemi lõpetamist põhjendati ka sooviga vähendada riigi pikaajalisi rahalisi kohustusi. Tegelikuses ei ole see eesmärk saavutatud. Pensionikulud stabiliseeruvad loomulikult teel põlvkondade vahetumise tõttu. Samal ajal on personalipuudus viinud olukorrani, kus endisi tegevväelasi kutsutakse jätkuvalt tagasi teenistust toetavatele ametikohtadele tsiviilleepingute alusel. Seega ei ole kulud kadunud, vaid need on liikunud teise vormi, vähendades samal ajal süsteemi sidusust ja motiveerivust.

Samuti põhjendati muudatust üldise tööhõive suurendamise vajadusega. Riigikaitse seisukohast ei saa seda pidada piisavaks argumendiks, kui saavutatud tulemus tuleb otseselt sõjalise võime ja juhtimispädevuse arvelt. Riigi kaitsevõime ei ole tavapärane tööturumeede, vaid põhiseaduslikult oluline funktsioon, mille nõrgenemisel on otsene mõju riigi julgeolekule.

Pensionisüsteemi kaotamist põhjendati ka vajadusega saavutada õiglane tasakaal panuse ja saadava hüve vahel. Käesoleva muudatusettepaneku esitajate hinnangul ei saa tegevväelase teenistust hinnata samadel alustel enamiku tsiviilelu ametitega. Tegevteenistus tähendab valmisolekut osaleda relvastatud konfliktis, võtta vastu elu ja surma puudutavaid otsuseid ning allutada oma elu ja pere vajadused teenistuse nõuetele, sealhulgas sagedastele ümberpaiknemistele ja kõrgendatud riskidele. Õigluse põhimõte peab arvestama ka teenistuse olemuslikku eripära.

Kaitseväe juhataja kindralleitnant Andrus Merilo on Riigikogu riigikaitsekomisjoni 05.05.2026 instungil viidanud vajadusele taastada tegevväelaste pensionisüsteem, kuna ilma selleta ei ole võimalik tagada kaitseväe jätkusuutlikku mehitamist ega sõjalise juhtimissüsteemi toimivust. Pensionisüsteemi kaotamise arutelude käigus anti lubadus töötada välja alternatiivne kompensatsioonimehhanism, kuid sellist süsteemi ei ole senini loodud. Sisuliselt ei ole võimalik luua mehhanismi, mis asendaks terviklikku teenistuskarjääri mudelit koos pensioni, sotsiaalsete garantiide ja teenistuse eripärasid arvestava motivatsioonisüsteemiga.

Tegevväelase väljaõpe ja kompetentsi kujundamine on riigile kulukas ning ajamahukas protsess. Eriti puudutab see vanem- ja kõrgemaid ohvitseri, kelle kujunemine võtab aastakümneid. Seetõttu on riigi huvides hoida väljaõpetatud personali teenistuses võimalikult kaua. Selleks ei piisa üksnes pensionisüsteemi taastamisest, vaid vajalik on ka laiem toetussüsteem, mis arvestab teenistusest tulenevaid eripärasid, sealhulgas elukoha vahetusega seotud küsimusi, lasteaia- ja koolikohtade kättesaadavust ning tegevväelaste abikaasade tööhõive võimalusi.

Muudatusettepanek taastab tegevväelaste piirvanused ning tegevteenistuspensioni süsteemi eesmärgiga tagada Kaitseväe juhtimisstruktuuri jätkusuutlikkus, sõjalise oskusteabe säilimine

ning Eesti kaitsevõime pikaajaline toimivus. Tegemist ei ole sotsiaalpoliitilise erisusega, vaid riigikaitse vajadusega.

Lõige 7 on seotud meie esitatud muudatusettepanekuga, mis käsitleb vaimse tervise probleemidega veteranide sotsiaalseid tagatise. Tegevteenistuspensioni välja teenimine nõuab pensioni saamiseks 50 eluaastat ja 20-aastast staaži. See jätab sotsiaalse kaitseta tegevväelased, kelle karjäär katkeb ootamatult näiteks 15. teenistusaastal diagnoositud raske PTSH tõttu. Proportsionaalne pension tagab, et isikut, kes kaotab tervise ja karjääri riigi teenimisel, ei jäeta ilma pikaajalisest sotsiaalsest toetusest, mida terviklik karjäärimudel eeldaks.

Algatajad:

Meelis Kiili

Les Kukk

Mar Laanemaa

PEETER TALL

Vladimir

Eva Esmas

Krista Emma

Raimond Kaju